

BOTKA FERENC

MALLORCAI „SZÉP NAPOK”

(Déry Tibor két élete, 1934–1936-ban írt naplójegyzetei tükrében)

Az Irodalomtörténeti Közlemények 1994. évi folyamában ismertettük a Déry-hagyatékban azt a 105 foliónyi terjedelmű „fekete noteszét”, amely az író napló-feljegyzéseit tartalmazza, s amely cím- és telefonjegyzékeivel érzékletesen idézi fel az 1931–1937 közötti évek hétköznapjait és külföldi útjait. Igaz, e füzetek nem megszerkesztett szövegeket tartalmaznak, csupán hézagos, „Schlagwort”-szerű és esetlegesnek tetsző bejegyzéseket. Ám ezek „megfejtése” s némi nyomozó munkát igénylő kiegészítése – mint e közleményünk is mutatta – sok tekintetben új vonásokkal gazdagítja az írói életrajzot.¹

Korábbi szövegközlésünkben az 1937-re vonatkozó részleteket hoztuk nyilvánosságra. Most – rák módjára haladva – visszalépünk az 1934–1936 közötti évekbe. Az ekkori feljegyzések alapvetően a naplóíró Mallorcán, illetve Svájcban és Olaszországban szerzett élményeit rögzítették a notesz 98–104. lapjain.

A befejezetlen mondat írásának és a regény harmadik kötete körüli gondoknak és konfliktusoknak időszaka ez, amelyeknek későbbi hatásáról részletesen szólunk előző közleményünkben. (Némi túlzással alkotói válságként jellemezve az író és a kommunista mozgalom között felmerülő nyílt vagy rejtett ellentéteket.)

A korábbiakban jeleztük azt is: Déry 1933 elején kezdődő alkotói periódusa közvetlenül is összefügg anyagi létfeltételeinek új, bár viszonylagos egyensúlyával. Szilasi Lili, az író anyai unokahúga és férje, a filozófus Szilasi Vilmos, aki a Nasci fakitermelő s feldolgozó vállalat jugoszláviai képviselőjeként tisztességgel rendelkezett – látva az író berlini éveinek anyagi bukácsolását – úgy határozta, hogy rendszeres havi „ösztöndíjjal” segítik hozzá rokonukat az alkotómunka „független nyugalmához”. Ez a havi 120 pengőnek megfelelő összeg áll a korábbi dubrovnikai „kivonulás” – és az előttünk álló mallorcai „szép napok” mögött.²

Utólagos feljegyzései szerint, Déry választása azért esett e természeti szépségekben bővelkedő szigetre, mert 1934-ben állítólag ez volt az akkori Európa egyik legolcsóbb szeglete. (Amit ugyan a mai – üdülő-nagyüzemmé vált – állapotából visszatekintve nehéz elképzelni. Ám fogadjuk el az érdekelt indoklását.) Annyi bizonyos: elutazása előtt alaposan tájékozódott. Emigrációjának bécsi ismerőseitől, a Barcelonában élő Révész András³ és a Mallorcán letelepedett Hans Suschnytól⁴ részletes felvilágosításokat kért és kapott a helyi megélhetési lehetősé-

¹ Kitérés kísérlet a magányból (Déry Tibor erdélyi útjegyzetei 1937-ből), ItK, 1994, 105–125.

² E támogatás létrejöttének körülményeihez lásd Déry Tibor és Berlin című kötetünket (Bp., Argumentum, 1994, 38–39).

³ Révész András (1896–1970), újságíró és műfordító. 1933-ban Svájcba távozik, 1934-ben a madridi El Sol című lap tudósítója. Válaszleveleiből az is kiténik, hogy Déry saját novelláinak a fordításával és elhelyezésével is meg kívánta bízni.

⁴ Hans Suschny osztrák származú avantgárd költő, a MA 1923–1925. évfolyamai többször is közölték verseit. Munkásságáról és magyar kapcsolatairól lásd CSAFLAR Ferenc, Kassák körei, Bp., 1987, 20–22.

gekről. (Ez utóbbi például nemcsak az albérletekről tájékoztatja, hanem még a kávéházi fekete, az újság, sőt a mozijegy árát is megírja.)⁵

Az előzmények ismeretében fokozott érdeklődéssel vettük kézbe a 1934. október 23-val kezdődő naplójegyzeteket. S ennek indoklásához azt is hozzá kell tennünk, hogy az év első felének eseményeiről nem találtunk semmiféle bejegyzést a kérdéses „fekete noteszben”. Ez érthető is, hiszen az 1934 februári bécsi felkelésről kellett volna írni, ám ez nyilván konspiratív megfontolásokból teljes egészében elmaradt. Igaz, bennünket nem is annyira a felkelés részletei, hanem 1933 karácsonya érdekelt volna: *A befejezetlen mondat* megkezdésének ismert időpontja. Sajnos, ennek részletezése is elmaradt. E bécsi hónapokról legfeljebb a noteszben gondosan vezetett név-, cím- és telefonjegyzékből tájékozódhatunk, ez sem érdektelen. (Közleményünk végén ugyanabban a formában tesszük közzé, mint az eredélyi út feljegyzéseinek mellékletében.)

A mallorcai napló megismerésétől bizonyos mértékig azt reméltük, hogy közlelbi részletekre bukkanunk benne *A befejezetlen mondat* létrejöttéről, az írói-alkotói műhely gondjairól. Abban is reménykedtünk, hogy netán néhány olyan motívum is felmerülhet benne, amelyek a mű helyi kötődéseire vonatkoznak. Az előttünk fekvő szövegek azonban e tekintetben csalódot okoztak. A megörökített részletek még csak nem is említik a műhelygondokat. S a várt „couleur locale” nyomaira sem igen sikerült rábukkannunk. Bizonyítékául annak, hogy a regény cselekménye, szereplői és színterei már jóval papírra vetésük előtt kialakultak az íróban. S megfogalmazásuk részleteire nem igen volt hatással a frissen megismert környezet.

Hacsak... hacsak nem sorolunk ide a regény leírásai közül kettőt, amelyek élményanyaga talán mégis összefüggésbe hozható a szigeten szerzett új benyomásokkal. Az egyik a birka falánkságára való utalás, amellyel – nem sok rokonszenvvel ugyan – az egyik szereplő magatartását írja körül az írói képzelet.⁶ A másik egy esős délelőtti leírásában bukkan elő – a daturafák leveleinek „önmozgásában”. A szemerkélő eső lassan gyűlik a húsos levéltövekben, súlyától észrevehetően süllyedni kezdenek a lapátnyi levéltetek, majd egy bizonyos pontot elérve hirtelen kiöntik tartalmukat és korábbi helyzetükbe billennek.⁷ A birka-motívum „mallorcai” mivolta azért merült fel bennünk, mert a feljegyzések egy részlete (a megérkezést követő kirándulás leírásában) azt sugallja: az író érdeklődéssel figyelte a sziget e legelterjedtebb állatát és a tartásával kapcsolatos szokásokat.⁸ A másik, a daturafa „életműködése” azért kapcsolható esetleg a földközi-tengeri környezethez, mert földrajzilag is ide kötődik. Ám a kérdőjelet mégis ki kell tennünk melléjük. Hiszen mindkét motívum élményfedezete a dalmát tengerparton és környékén is elképzelhető – egy-másfél évvel a megszövegezést megelőzően.⁹

⁵ Révész András és Hans Suschny levelei a PIM Kézirattárában.

⁶ „Oly falánk volt, mint a juhok – olvassuk Lauráról, Parcen Nagy Lőrinc és Désirée anyjáról az V. fejezetben –, amelyek felfordulva, haláluk pillanatában is tovább csipegetik még a fűvet.” Déry Tibor, *A befejezetlen mondat*, Bp., 1947, II, 46.

⁷ A jelenséget Désirée figyelte meg Capriban töltött nászútján. Lásd *A befejezetlen mondat*, Bp., 1947, II, 23.

⁸ Lásd a valldemossai kirándulás pótlását a novemberi feljegyzések között. A légycsípések elleni védekezésnek ott leírt módja még ma is használatos.

⁹ Az író 1933. január 12-én érkezett Dubrovnikba, s az itt megkezdett *Szentől szembe* című kötetét az év júliusában fejezte be Jajcában.

Maradnak tehát az írói műhely működésének külső körülményei, bár ezekről – a parányi szerzetesi szoba, a rendszeres és módszeres fogalmazás, a sovány táplálkozás, a narancskoszt és a feketekávé részletes leírása stb. – szó esett már az író korábbi életrajzaiban,¹⁰ de legfőképpen az *Ítélet nincs* fejezeteiben.¹¹

Az előttünk lévő leírások kronologikus rendje, a fogalmazás hétköznapijaira való ismétlődő utalások azonban a késői összegezésnél valahogy határozottabban tudják érzékeltetni az íráskényszer *naponként* ismétlődő rendszerességét és egyhangúságát – az írói munka szigorú, bár önként vállalt lekötöttségét, s ha úgy tetszik: fogságát. Igaz, minderről az azt elszenvető már egy, a mamának 1928-ban írt levelében is szót ejtett.¹² Csakhogy akkor e börtön mindössze néhány hétre terjedt, Mallorcán viszont hosszú-hosszú hónapokon át húzódott.

Az 1934–1935-ös napló központjában – kimondva-kimondatlanul – e napi nyolc-tíz órás, folyamatosan ihletté doppingolt tevékenység áll. Az összes többi részlet ezzel a sajátos létezési formával van összefüggésben, illetve annak alárendelten szemlélhető. Voltaképpen annak illusztrálásaként, hogyan is sikerült a szigorú magány e kilenc hónapját a hatékony íráskészség állapotában végigvinni. Oly módon, hogy ugyanakkor a világgal való kapcsolat se szűnjék meg teljes egészében, s hogy e takaréklángra vett kapcsolatok alakításában is olyan helyzetek alakuljanak ki, amelyekben az érdekelt újra és újra energiákkal tudjon feltölteni.

E szellemi tréninghez tartozott a rendszeres kikapcsolódás, amely azt jelentette, hogy az író – az átlagember napirendjétől eltérően – nem munkába menet, hanem munkából „jövet” hagyta el lakását, hogy megmártózzék a városközpont mozgalmas környezetében, a bárok (a mi szóhasználatunktól eltérően elsősorban kis éttermeket értenek rajta) és kávéházak világában; hogy itt új és új ismeretségekre tegyen szert, beleértve ezekbe a hölgyeket is. Déry közvetlenül Mallorcára érkezése előtt töltötte be negyvenedik évét. S igaz, szerzetesi magányban és szorgalommal teljesítette feladatát, de nem tett szerzetesi fogadalmat. S bár öregkori írásaiban több ízben is azt állítja magáról, hogy hűséges természetű, ezt a hűséget akkori szerelme, Nagy Etel mozdulatművésznő iránt, akivel nem sokkal a mallorcai út előtt kerültek egészen közel egymáshoz,¹³ nem szabad szó szerint vennünk. Igaz: új és új kapcsolatai lényegében véve nem befolyásolták „alap”-vonzalmát, s inkább csak a kívánt lelki-fizikai egyensúly működéséhez szükséges feltételként értelmezhetők.

Félrevezetnének azonban az olvasót, ha a fent jellemzett hétköznapiok működési rendjét teljesen folyamatosnak és mechanikusnak mutatnánk be. A korábban jelzett havi apanázs szerény, de elégséges keretet biztosított a napi költségek fede-

¹⁰ Lásd DÉRY Tibor, *Önéletrajz*, Új Hang, 1955/9, 20–24; D. T., *Theokritosz Újpesten*, Bp., 1967, 18; D. T., *Botladozás*, Bp., 1978, I, 24.

¹¹ Lásd az ismert önéletrajzi regény 20., *Agilis, ifjú alakom* és 21., *Példázat a börtönről* című fejezeteit.

¹² „Egyetlen embert sem ismerek itt a háziakon kívül... Egy ilyenfajta munka gondolata, amely mintegy börtönbe zárja az embert – azzal a tudattal, hogy a fogság még hónapokig eltart –, elég nyomasztó annak ellenére, hogy ez a tevékenység örömet okoz” – olvasható a Capriban írt, 1928. október 31-i keltezésű és a mamának címzett német nyelvű levélben.

A hosszan elhúzódó alkotói munka s a társadalomból való „kivonulás” e kérdését részletesen tárgyaljuk *Capricciók Déry Tibor szerepvállalásairól* című tanulmányunkban. (It, 1992, 814–833. és B. F., *Megnyugodva és megbékélve*, Bp., 1994, 58–71.)

¹³ Nagy Etelt (1907–1939), Kassák Lajos nevelt lányát, Déry már jóval korábban ismerte. Kapcsolatuk „oknyomozó” történetének kibontását lásd TASI József tanulmányában: *Modell és mű: Krausz Évi alakja „A befejezetlen mondat”-ban* = „D. T. úr X.-ben”, szerk. BOTKA Ferenc, Bp., 1995.

zéséhez. Ám szigorú korlátokat is jelentett, amennyiben az alapszükségletek ki-elégítése mellett csak a kikapcsolódás bizonyos szerény formáit fedezte. A szerencse megkísértése – lett légyen szó ló- vagy agárversenyről, esetleg ruletről – semmiképpen sem fért bele ezekbe. Már csak azért sem, mert az rendszerint csak veszteségekkel járt. Az *Ítélet nincs* egyik fejezetében Déry azt állítja, hogy kártyás kilengéseire rendszerint csak akkor került sor, amikor nem tudott eleget tenni a belsejét feszítő íráskényszernek.¹⁴ Elmélete minden bizonnyal igaz, de ez esetben mégis sántít, mert az írást illetően Dérynek Mallorcán ideális körülményeket sikerült teremtenie, s ő száz százalékig eleget is tett a vállalt feladatnak. A napló tanúsága szerint azonban mégis többször engedett a csábításnak, s meglévő anyagi lehetőségeit is kockára tette... A következmény ismeretes – a narancskoszt és a „fekete leves”; vagy a további összegekért való méltatlan levelezgetés a Nasici vállalat (ez továbbította ugyanis Szilasiék küldeményeit) valenciai képviselőivel.

A játékszenvedélynek természetesen számos indokát felsorolhatjuk: az írás közben felgyülemlett feszültségek levezetését, az Ady-féle „Nagyúrral” való szembeszállás motívumait, másképpen szólva a szűk és meghatározott anyagi keretből való kitérés szándékát – vagy egyszerűen: a játék, s közvetve a sors kihívásának borzongásait. Ám ha még tovább tágítjuk az érvek körét, talán megemlíthetjük a baloldali elveket valló íróember egzisztenciális távlatlanságát is a korabeli Magyarországon, ahol semmi remény nem mutatkozott a születőben lévő mű kiadására; s talán nem túlzunk, ha rámutatunk Európára is, amelyben egyre hangosabban csörtetett az 1933-ban Németországban uralomra jutó hitlerizmus.

Hogy erről értesüléseket szerezzen, Dérynek még csak újságot sem kellett kezébe vennie! Elég, ha új ismerőseinek az élettörténeteire figyelt. Igaz, a fél lábát elvesztett Else Dietz nem politikai okok miatt hagyta el szülővárosát, Frankfurtot; nyomorékságának terhét vélte könnyebben elviselhetőnek a messzi idegenben.¹⁵ S a naplóban ugyan nem esik részletesen szó a Valldemossában megismert Walter Arnold esztéta vagy a palmaai Hunold fényképész, az ingatlanügynök Herrer, illetve a „bigámista” Freund németországi távozásának konkrét indokairól – okkal feltételezhető, hogy ők már többnyire kényszerű elszenvedői voltak a fasiszta rezsim megkülönböztető intézkedéseinek, üldözéseinek. – A barcelonai ismerősi kör tagjainak többségéről ez már egyértelműen kijelenthető. Erről tanúskodnak a barcelonai egyetemen tanító Brachfeld Olivér levelei, s az a körülmény, hogy spanyol földre lépve az író azt a családot, Singeréket kereste fel elsőként, akikkel még berlini éveiből ismerős, s akik révén annak idején kapcsolatba került a német ellenállással.¹⁶ Singerék és számos honfitársuk fokozatosan távolodni kényszerült szülőföldjétől, s jelentős részük – így Singerék is – a hitleri expanzió nyomán utóbb Észak- és Dél-Amerikában találtak csak menedéket. (Minden bizonnyal ugyanez mondható el a napló többi, magyar nevű képviselőjéről is.) Ez a „történelmi háttér” semmiképpen sem hagyható el, ha a mallorcai hétköznapiokról vagy éppen az íróban halmozódó feszültségekről szólnunk.

A hétköznapiok és a töltekezések számbavételekor végül nem hagyhatjuk ki a spanyol környezet részleteit sem: az itt megismert embereknek vagy szokásoknak

¹⁴ Lásd a regény 7., *Kis lélektan csak kártyások részére* című fejezetét.

¹⁵ Kapcsolatuk bemutatását lásd az *Ítélet nincs* 20., *Agilis, ifjú alakom* című fejezetében.

¹⁶ Singerékről, Mimi Singerről – s az említett mozgalmi kapcsolatokról – lásd *Déry Tibor és Berlin* című kötetünket (Bp., Argumentum, 1994, 36–37).

– így például a farsangi ünnepek színes kavargásainak – vázaltszerű felidézését; s azokét a tájakét, amelyeket Déry a felkészülés napjaiban vagy egy kimerüléssel végződő szellemi vágta után keresett fel, hogy valamiképpen újra magához térjen.

Mallorcai „szép napok”? A „lazítással” összefüggő külső események leírásai csábítanak e látszat központba állítására. Ám nem feledkezhetünk meg a visszatérő gyomorfájásokról, amelyek egy ízben kórházba juttatták, s amelyek valójában egy kialakuló gyomorsüllyedés előjelei voltak.

A remeteségnek, az önként vállalt magánynak, vagy ha úgy tetszik: *A befejezetlen mondat* második kötetének ez volt az ára.

*

Az egy évvel később folytatódó svájci feljegyzések és azok felvezetése már csupán kiegészítői a leírtaknak. Pontosabban szólva egy új „menekülésnek”, amelynek indítékai *A befejezetlen mondat* harmadik kötete körüli konfliktusokra vezethetők vissza.

Ezek sorában elsőként említenénk az író Nagy Etel iránti kitaró, de ugyanakkor rendkívül ellentmondásos vonzalmát. Jelenléte, rejtett meghatározó ereje már abból is érzékelhető, hogy minden külföldi út Nagy Etel személyével kezdődik és ugyancsak vele, következetesen ismétlődő találkozásaikkal végződik. Ugyanakkor mégsem jellemző rá az a mindent elsőprő szenvedély, amelyről az *Ítélet nincs* lapjain a korábbi Aranka-szerellemmel kapcsolatban olvashattunk. S ebbe nemcsak a közben eltelt évek tapasztalatai játszottak bele, hanem e viszony többszörös ellentmondásossága is. Mint Tasi József kimutatta: Déry és Nagy Etel szerelmének kibomlására 1934 nyarán, a bécsi felkelést követő hónapokban került sor, amikor Nagy Etel és Vas István – kisebb-nagyobb megszakításokkal – már több éve együtt járt.¹⁷ Ha úgy tetszik: 1934 júniusában Déry „lecsapta” Vas István kezéről korábbi, több éven át kitaró partnerét. Ám ez a kissé túlsarkított állítás csak félig-meddig igaz. S nemcsak azért, mert az új kapcsolat érdekében Nagy Etel nem vállalja a szakítást, hanem azért is, mert Déry sem hajlandó írásszenvedélyét alárendelni új vonzalmának. Vagy nézzük fordítva? Hogy ti. Déry azért „menekül” az írásba, mert ez a kapcsolata sem tud „hagyományos” formában kiteljesedni? Amit ráadásul az is akadályoz, hogy vetélytársához egyre inkább baráti szálak fűzik, s ezért nem vállalja a vele való nyílt konfrontálódást. Marad tehát a távolságtartás, amelyet ugyan olykor nagyon is reális együttlétek szakítanak meg, de amely alapján véve egy petrarcai jellegű szublimálódás felé tart – *A befejezetlen mondat* Krausz Évijének az alakjában. Aki a regény szuverén közegében az eszmékért való messianisztikus lobogás, illetve az egyéni érzelmek szektás megtagadásának a képviselője.

Hogy ebben a képben mennyi a valós élményfedezet? És mennyi a megtapasztalt elutasítás indokainak tapintatos átfarmálása a korban, illetve az egykori mozgalomban általánosan létező szektárius magatartásformára – ezt ma már lehetetlen eldönteni. Egy bizonyos: az író számos megnyilvánulásában, s bizony igen csak sűrűn szembesülhetett vele.

Úgy érzékeljük ugyanis, hogy a szorosan vett magánélet ellentmondásai mellett az egyre határozottabban tapasztalható rossz közérzet eredendő okait, s egyben a jegyzetekben leírt svájci út indítékait – végső soron – a már érintett mozgalmi kapcsolatokban kell keresnünk.

¹⁷ Nagy Etelhez lásd Tasi, 13. jegyzetben *i. m.*

A Mallorcából visszatérő szalonkommunista ugyanis a maga erkölcsi indítású és idealista eszméivel – már hazai talajtérése első napjaiban – kíméletlen keménységgel szembesül a kommunista mozgalom „reálpolitikájának” szektás és szélsőséges megnyilvánulásaival. A kívülről jött „osztályidegennek” kijáró bizalmatlanságot és az első orbaütéseket még türelmesen tűri, még önmagának sem igen kívánja bevallani, ám hatásuk elől mégsem tud kitérni.

Az egyik ilyen esetről, a legnyíltabbról feljegyzéseiben is megkockáztat egy szűkszavú kijelentést: „Gondolat szerkesztése”. Tapintatosan csak ennyiről szól. Tudnunk kell azonban, hogy e mondat mögött egy, a pártkörök részéről történt hivatalos felkérés áll, amely a népfrontos irányzatú lap irodalmi részének szerkesztését jelentette. A „próbaházasság” azonban látványos kudarccal végződött. A jelölt nem értett egyet a pártvezetést képviselő főszerkesztő, Vértés György konzervatív vagy éppen nyíltan szektás nézeteivel és ízlésével, aki túl liberálisnak találta Déry szerzőit és elképzeléseit. Ám, ha írásról van szó, Déry ekkor és ebben a közegben sem vállalja a megalkuvást, kitér a további szerkesztői feladatok ellátása elől.¹⁸

Érdeemes e tekintetben felfigyelnünk a feljegyzések egy másik mondatára is: „Itt fejeztem be a francia novellát” – írja a brissagói események között. Ezt a francia tengerparton játszódó sztrájtörténetet színesen és érdekesen feldolgozó kisregényt azonban hiába keressük a Gondolat tartalomjegyzékében. *Tengerparti gyár* címmel csak 1945-ben kap nyomdafestéket. Pedig az író nyilván nem önszántából látott hozzá, hiszen a jelzett időpontban *A befejezetlen mondat* harmadik kötete foglalkoztatta. Egészen bizonyos: e kisregény témáját mozgalmi feladatként kaphatta, ám megbízói nem lehettek megelégedve a téma túlságosan „modern” vagy éppen „polgári” ízlésű kidolgozásával.

A „proletár nézőpont” erőltetésével szembeni ellenállás jut – természetesen igencsak áttételes – kifejezésre a feljegyzések egy harmadik helyén: az 1935 őszi versek felsorolásában.

A vizsgálódásainkba sorolható *Külvárosi ének* című költemény ugyanis akár elmentéte lehetne József Attila *Külvárosi éj* című remekművének. Költőtársával szemben ugyanis Déry nem tudja érzelmileg vállalni ezt a környezetet – bár tételesen kijelenti: itt véli megtalálni a megálmódott „jövő” zálogát.¹⁹

A fent jelzett konfliktusok még alig-alig érezhetően, talán még írójuk előtt sem tisztázottan vannak jelen a naplófeljegyzések e korai szakaszában (1935. június–1936. augusztus 20.). Felerősödésük és nyílt kimondásuk (a moszkvai perek, André Gide ismert könyve és a magyar párt népfrontos politikájának kudarcra következtében) csak a következő évre, hónapokra időzíthető (igaz, akkor sem a nyílt

¹⁸ A Gondolattal való kapcsolathoz lásd *A politika vonzása és taszítása* című tanulmányunkat = D. T. *úr feleletei, avagy a befejezett mondat*, Bp., 1994, 74–82.

¹⁹ Emlékeztetőül érdemes felidézünk néhány sorát:

„Nem kedvelem én ezt a világot!
Sötét vagyok én ebben a sötétben. Néma a némaságban...
A külvárosi szélben
súlyosan ülök a szemét között, mint a rozsdás vasak...
oly szikkadt itt a világ, hogy minden porszemecske
tátott farkastorokká lesz s kiölti vörös nyelvét...
ülök a szemét között és ravaszul pislogok,
ha szemembe néznek: néma cseléd,
ki a föld porát pajzsként emelte feje fölé...”

(D. T., *A felhőállatok*, Bp., 1970, 175–176.)

deklaráció szintjén). – Az előttünk fekvő feljegyzések csak rejtetten adnak hírt az egymásra torlódó feszültségekről, s csak a tények gondos elemzéséből deríthető ki a svájci kitörési kísérlet oka és eredménytelen befejezése. (A Thury Zsuzsával létesített és ugyancsak kudarcba fulladt „pótkapcsolat” története ebből a nézőpontból csupán a Budapestről való távozás, illetve elvágódás melléktételeként értelmezhető.²⁰⁾

Szilasiék vendéglátó otthona ezúttal nem hozta meg a feloldódást. Az itt eltöltött hat hét eseményei legfeljebb mint az időleges kikapcsolódás érdekes, de mégis csak külső eseményeként jöhetnek szóba. Bár tegyük hozzá: szemléletesen árnyalják a németiség képviselői délre-nyugatra irányuló és 1933-ban megkezdődött rajzásának képét. S azt sem hallgathatjuk el, hogy új és új oldalról világítják meg az író sehol és soha sem nem szűnő érdeklődését embertársai, azok nyelve és környezete iránt; beleértve a múlt, a művészet rangos teljesítményeit is – az Orta tónál, Vicenzában vagy Velencében.

Azon, hogy az elutazása előtti éjjelen ismét megkísérli a szerencsét, az elmondottak után már nemigen csodálkozunk. Tudat alatt minden bizonnyal érezte már, hogy az út semmit sem oldott meg – otthon „kezdődnek a gondok, a rossz-kedv”...

Előző szövegközlésünkhöz hasonlóan a feljegyzéseket szó szerint, kihagyások nélkül közöljük. Csupán a központosításban engedtünk meg magunknak – a közöltek jobb áttekinthetősége érdekében – néhány apró változtatást. Ugyanezt tettük egy-két, a sietségben elmaradt rag, illetve hiányos családi- és földrajzi név esetében.

1934. okt. 23. Este el Spanyolországba, Mama bátor, visszatartja sírást. Eti²¹ kikísér vonathoz. Vilivel együtt Genovába,²² ráfizet nekem II. osztályra, hogy együtt utazhassunk. Milánóban villamosról meglátjuk Lilit autóban,²³ futva utolérjük, egy órát együtt vagyunk. Este egyedül döntéren,²⁴ tovább Genovába, Hotel Cresto,²⁵ kis éjjeli séta.

okt. 24. Hajóraszállás (Augustus),²⁶ berlini házaspár, tüdőbeteg uruguayi,²⁷ ping-pong, Promenade-Deck,²⁸ búcsúzó, síró tömeg a genovai rakparton.

²⁰ E szerelem tündöklését és elhalását lásd *Egy mátrai tárgyú novella – és forrásvidéke* című tanulmányunkban (*Megnyugodva és megbékélve: Tollvonások Déry Tibor arcképéhez*, Bp., 1994, 50–57).

²¹ Nagy Etelhez (1907–1939) lásd a 13. jegyzetet.

²² Szilasi Vilmos (1889–1966), filozófus. A Nasic horvátországi fiókjának a szürke eminenciásként, feltehetően Abbáziában vagy Triesztben csatlakozott az íróhoz. – Barátságukról, kapcsolatukról Déry hosszabban ír az *Ítélet nincs* c. önéletrajzi regényének *Két befejezetlen mondat* című fejezetében.

²³ Rosenberg Lili (1897–1973), az író anyai unokahúga, Szilasi Vilmos felesége. Emlékét Déry az 1973. szeptemberi *A napok hordalékában* örökítette meg.

²⁴ A korabeli menetrend szerint a Budapest-Déli pályaudvarról 20.03-kor induló nemzetközi gyors csak a következő nap, 17.45-kor futott be Milánóba. – Az író minden bizonnyal utólag vetette papírra emlékeit, s feltehetően sietségében „vonta össze” az október 23-i indulással a milánói, majd a genovai eseményeket. (Feltételezésünket a 43. jegyzetben szereplő lóverseny téves időzítése is igazolja.)

²⁵ Az író itt és a továbbiakban is röviden feljegyzi az általa igénybevett szállodák és közlekedési eszközök elnevezéseit.

²⁶ Az „Italia” nevű hajózási társaság Barcelonán, Rio de Janeirón, Santoson és Montevidéon keresztül Buenos Airesig közlekedő expressz hajója.

²⁷ A hajón szerzett friss ismerős a továbbiakban – még Mallorcán is – többször felbukkan a feljegyzésekben. Teljes neve: C. Menandez Pollauo.

²⁸ Helyesen: Promenadendeck – a hajó sáfedélete.

okt. 25. Reggel 8: Barcelona, uruguayi-val együtt kiszállás, ruhatárban nem kapunk elismervényt, uruguayi nem tér magához (senza hiqvuuta!).²⁹ Taxin Mimihez,³⁰ nincs otthon, séta, kávéház. Ebéd Miminél, utána szálloda (Calle Bogneria, Fonda Espanola).³¹ A Café Liceo-ban Brachfeld,³² este Mímivel a variochinesében,³³ gumiüzletek (gama),³⁴ Bombay,³⁵ meztelen nők. Kalauzok, cipőtisztítók cigiznek. Öntudatos szabadság.

okt. 26. Kikötő, Colon toruña,³⁶ Montjuich-ra³⁷ siklóval, egyetlen utas vagyok. Mimi férje letartóztatva. Ebéd Brachfeld panziójában, kikötő podgyász, kétségbeesett lyoni nők, kiktől mindenki pénzt vesz, öreg ki nem akar öt pesetából visszaadni, szálloda (előbb katedrális),³⁸ majdnem elalszom hajót. Brachfeld kijön hajóhoz: Ciudad de Mallorca Cubierta (fedélzeten alszom).³⁹

okt. 27. Suschny⁴⁰ a kikötőben. Hotel Peru,⁴¹ Terrenoban,⁴² találkozás uruguayival, ebéd után lóverseny,⁴³ utána Café Born, séta a Born-on.⁴⁴ Szobalány, mert ágyban fekszem, nem mert szobába jönni, férfit küld.

²⁹ A szállodanevekhez hasonlóan az író a frissen megismert spanyol/katalán kifejezéseket is feljegyezgeti. Itt: elismervény nélkül. Barcelonai élményeiről az író utóbb egy német nyelvű írásában is beszámolt (*Flüchtige Eindrücke in Spanien*, Pester Lloyd, 1935. július 19., 162. sz., reggeli kiadás, 1–2). A naplóban szereplő kifejezést az váltotta ki az útítársból, hogy a hordár a kifizetett munkadíjról és nem a csomag átvételéről adott elismervényt, illetve számot. Így az érdekelteknek másnap külön kellett kikeresgélgni a csomagot egy gyanús és alig őrzött raktárban.

³⁰ Mimi Singer, az író 1931–32-beli berlini tartózkodása alatt megismert mozgalmi aktivista. Férjével, dr. Rolf Singerrel a hitleri hatalomátvétel után hagyták el Németországot. Utóbb az USA-ban telepedtek le; a hatvanas években, miután Déry művei megjelentek nyugaton, újra felveszi vele a kapcsolatot. Leveli a PIM Déry-hagyatékában.

³¹ „Spanyol fogadó”, az író ezúttal még az utcanévet is rögzíti.

³² Brachfeld Olivér (1908–1975), pszichológus, irodalomtörténész, műfordító. Déry feltehetően még párizsi, illetve bécsi egyetemi éveiből ismerte. A PIM Déry-hagyatékában fennmaradt és a barcelonai egyetem fejlődésével ellátott levelei szerint az író eljuttatta hozzá *A befejezetlen mondat* első kötetét és néhány elbeszélését – abban a reményben, hogy azokat lefordítja. Alakját HARASZTI István *Poggyász nélkül* című visszaemlékezései is megőrkítik (Bp., 1981, 133).

³³ Variochinese – helyesen: Barrio Chino –: kínai negyed. Gyakorlatilag nem sok köze van a kínaiakhoz, Barcelona szórakozó negyedét jelöli.

³⁴ Az üresen hagyott helyre valószínűleg a gumiüzlet spanyol elnevezése került volna.

³⁵ Minden bizonnyal egy mulató neve.

³⁶ A tengerparti sétányon található emlékmű. Colon: Kolumbusz Kristóf nevének katalán változata.

³⁷ A város fölé emelkedő 213 méteres magaslat. Az író nyilván nem csupán a szép kilátásért kereste fel, hanem hogy megismerkedjen az itt felállított 1929-es világkiállítás épületeivel és a hozzájuk csatlakozó Pueblo Españolal, a spanyol tartományok különféle falusi építkezését bemutató skanzennel.

³⁸ Az óváros gótikus negyedében lévő Szt. Eulália-katedrálisról van szó. A hagyatékban fennmaradt kis térkép azt sugallja, hogy az író különleges figyelemmel ismerkedett Barcelona – római emlékeket is megőrző – történelmi városmagjával.

³⁹ Az író nem kabin-, hanem az olcsóbb fedélzeti jeggyel utazott.

⁴⁰ Hans Suschny (lásd a 4. jegyzetet) a húszas évek végén került Mallorcára, Déry látogatása idején a helyi turf-újság szerkesztője. Minden bizonnyal ezzel a foglalkozásával függ össze, hogy vendégét már a megérkezés délutánján a lóversenypályára viszi. (A hippodrom a mai Blanquerna városnegyedben működött. Helyét azóta beépítették.)

⁴¹ Palma főtere, a Plaza major közvetlen szomszédságában lévő Plaza Palou y Coll 18. alatt lévő szerény szálloda.

⁴² Helyesen: El Terreno, a kikötői negyed fölé nyugatról emelkedő városrész. Az óvárosban fekvő Hotel Peruban az író csak átmenetileg szállt meg, Hans Suschny segítségével rögtön albrét után nézett a fenti – a harmincas években még csak félig beépített – negyedben.

⁴³ Ismét egy adat, amely Déry keltezés-tévesztését igazolja. A sziget egyetlen napilapja, a La Última Hora a hat futamú – és a Sociedad Hípica de Mallorca által szervezett – lóverseny időpontját október 28-ra, egy nappal későbbre hirdeti.

⁴⁴ Born: az óvárost nyugatról határoló, fikusz-fákkal szegélyezett hosszúkás tér, a társasélet egyik központja.

okt. 28. Szoba: Calle Bonanova⁴⁵ 84 (Terreno). Délután költözés. Másnap három napos túra Suschny-val (míg villanyórát felszerelik) Valldemossa-ba.⁴⁶

Első éjszaka C'an Mario⁴⁷ – este sakk, temetés gyertyafénynél, német penziósok (esztéta): Walter Arnold,⁴⁸ szállóban óriási magányos öreg ír.

Második nap Sollerbe,⁴⁹ tengerparti út, délben Deia,⁵⁰ este érkezünk.

Leopold Salvátor⁵¹ lányának kastélya mellett, Miramar, mindenfelé Miradorok,⁵² kiugró szikla: La Formada.⁵³ Este Sollerben kis téren kávéház.

Harmadik nap Sollerben esik, délben vonaton haza.

nov. 1. és 2. Az uruguayi, Pollauo, tüdőbajos, mindenkit megszólít, óráig beszél. Este bordelban⁵⁴ és a Casa Espanolaban,⁵⁵ másnap este vele a Venta y Ritagvaban⁵⁶ kabaré, két nővel, akik pezsgőért szekálnak. Esőben haza.

November Napi öt óra regény. Magam főzök spirituszon. Estéknént Alhambra vagy Born.⁵⁷ Újságárusok, gyerekek, macro tumorar⁵⁸ (Ultima Hora).⁵⁹ Olykor Suschny, vasárnaponként vele lóversenyen. Pollauo visszavonult, miért?

Pétlás Valldemossa-i kiránduláshoz. Vöröstre festett juhok, légycsipések ellen!

Odahaza főzök, spirituszon. Reggelként kenyér ablakban. Mészárosnál, Margarita fűszeresnél vásárlás. Ensaymada (sütemény).⁶⁰ Este utolsó villamossal haza (Porto P-i),⁶¹ kalauz már magától megállítja Calle Francian.⁶² Felfedezem Lena's

⁴⁵ Ma: Calle Robert Graves. Tulajdonosának nevét lásd a címjegyzékben.

⁴⁶ Palmától 20 km-re északra fekvő kisváros; karthauzi kolostorában időzött 1838/39. telén Frédéric Chopin és George Sand.

⁴⁷ A karthauzi kolostor bejárata alatt fekvő – s a Calle Uetam 8. alatt ma is működő – tisztes színvonalú szálloda. C'an = Casa de don... rövidítése.

⁴⁸ Walter, Arnold (1902–1973), zeneszerző és kritikus. A harmincas évek elején a Vorwärts, A Weltbühne és a Melos munkatársa Berlinben, 1933-ban Spanyolországba, 1937-ben Kanadába emigrál.

⁴⁹ A sziget sziklás partokkal övezett nyugati kikötője.

⁵⁰ A Valldemossa és Soller közötti kacsaringós hegyi út közepe táján fekvő – teraszosan épült – falu. Temetőjében nyugszik Robert Graves.

⁵¹ Helyesen: Ludwíg Salvator. A Habsburgokkal rokon főherceg a múlt század második felében települt a szigetre. *Die Balearen* című kilenc kötetes munkájának döntő szerepe volt Mallorca általános megismertetésében. A sziklás nyugati part egyik legszebb pontján Son Marroig elnevezéssel olasz stílusú kastélyt építtetett, amely ma múzeumként üzemel.

⁵² Miramar, Mirador: tengerparton fekvő „szépkilátóhelyek” spanyol/katalán elnevezései.

⁵³ Helyesen: La Foradada. A Son Marroig kastélytól északnyugatra fekvő hatalmas sziklaképződmény. Itt jegyezzük meg, hogy az író a kastélyt és a La Foradadát kis amatőr felvételeken is megörökítette (PIM Képzőművészeti tár).

⁵⁴ Bordel: bordély, kupleráj.

⁵⁵ Casa Española (Spanyol ház): az óvárostól nyugatra fekvő kikötői/szórakoztató negyedben fekvő vendéglő.

⁵⁶ Venta y Ritagva, Venta y rita-agva (helyi dialektusban): tanya és „víztagadó”, rusztikus hangulatú vendéglő az előző jegyzetben is említett Santa Catalina negyedben.

⁵⁷ Alhambra: az óvárost körbefogó „nagykörút” délnyugati zárószakaszán, az Avenida Antonio Maurán fekvő Hotel Alhambra, amelynek természetesen étterme és kávéháza is működött. Born: az előbbtől 3–400 méterre fekvő Café Born, lásd a 44. jegyzetet.

⁵⁸ Helyesen: macro tumorales, óriási daganatok; a helyi szleng egyfajta fordulata a politikai vagy más természetű botrányok jelölésére. Ezzel a felkiáltással próbálták kelendővé tenni lapjaikat a kis újságárusok. Ne feledjük: 1934 őszén Katalóniában és Asztúriában vérbe fojtották a szakszervezetek fegyveres ellenállását, megindult a jobboldal előrenyomulása, amely utóbb polgárháborúba torkollott.

⁵⁹ La Ultima Hora (Az utolsó óra): 1893-ban alapított napilap, ma is él.

⁶⁰ Ensaymada/ensaimada: édes, csiga formájú péksütemény.

⁶¹ Helyesen: Porto Pí, a villamosjárat El Terreno-i végállomása.

⁶² Calle Francia: az író lakásához legközelebb eső villamosmegálló.

Bart⁶³ esténként. Lábujjhegyen nyitok be kertbe, nehogy kakas felébredjék, rengeteg kakas, rosszul alszom. C. Menandez Pollauo.⁶⁴ Egyszer villamoson Cas Catalanban.⁶⁵

Suschny-nak néha kibicelés. Hunold, egyik partnere, spanyol feleséggel, fénykép-nagyító:⁶⁶ „Halottak napján jó idő kell, hogy legyen, hogy kivigyék sírokra fényképeket, délután eső, hogy elázzanak. Suschny lóverseny-rendszere. Szántó⁶⁷ az Oasisból.⁶⁸

Else Dietz,⁶⁹ első éjszaka kiderül, hogy amputált lába van. („Du wirst mich gleich stehenlassen!“ az ágyban).⁷⁰ Meg akarnék tőle szabadulni, sajnálom. Lefekvéskor lecsatolja mülábat. Egy este Titos Bar,⁷¹ egy este Café Bellver.⁷² Még ő is szeret táncolni. Újságokat hoz pavilonból, ahol dolgozik.⁷³

Tetőterraszon dolgozom, kettőig-háromig. Levélhordó (cartero) ekkor jön, teraszról látom. Regény 117 oldal.

December 9. Autón éjjel és vissza Formentorba, kaszinó.⁷⁴ Autóban hajóskapitány, öreg, Casablankából faszlabakat hozott.⁷⁵

Regényírás fáradtabban megy. Agár-verseny (galgos) kivilágított pályán.⁷⁶

Egész hónapban napsütés, január közepéig.

Herreréknél (német ingatlanügynök, Casas y Fincas)⁷⁷ karácsony: Else,⁷⁸ Fernando de Esteban y Alvarez postatitkár és német szemüveges barátja. Egy este Macarena-ban,⁷⁹ flamenco-k.⁸⁰ Újévkor Szántóval mozi és varieté Lyrico-ban.⁸¹

⁶³ Lena's Bar: a tulajdonosa keresztnevéről elnevezett „bar”, ahol ételt is felszolgáltak. Pontos címét nem sikerült kideríteni.

⁶⁴ Lásd a 27. jegyzetet.

⁶⁵ Helyesen: C'ás Catalá, Palma délnyugati elővárosa.

⁶⁶ Egyike az író új ismerőseinek. Neve után ítélve szintén német, s feltehetően emigráns. További adatai a címjegyzékben.

⁶⁷ Szántó: a napló végén közölt címjegyzék szerint Szántó Eric. Az új ismerősi kör magyar tagja, foglalkozását, közelebbi kilétét nem sikerült kideríteni.

⁶⁸ Oasis: El Terreno egyik közlekedési elágazásánál, a Plaza Gomilán működő kis „bar” elnevezése.

⁶⁹ Else Dietz: frankfurti származású gazdag hölgy, aki egy villamosbaleset nyomán vált nyomorékká, s emiatt hagyta el szülővárosát. Alakját, kapcsolatukat az író az *Itélet nincs* című kötet *Agitis, ifjú alakom* című fejezetében is megőrökíti.

⁷⁰ „Du wirst mich gleich stehenlassen!": „El fogsz mindjárt hagyni!” (ném.)

⁷¹ Tito's Bar: a Born közelében, az óváros nyugati szélén fekvő kisvendéglő.

⁷² Café Bellver: az El Terreno fölé emelkedő erődítmény alatti kis kávéház.

⁷³ Az *Itélet nincs* idézett fejezete (lásd a 69. jegyzetet) szerint a pavilon a város főterén állt. A feljegyzések alább Biblioteca Internacionalként aposztrofálják.

⁷⁴ Mallorca északi részén lévő, romantikus fekvésű félsziget, Adán Diehl luxusszállodájával és játékkaszinójával.

⁷⁵ Faszlabákat: prostituáltakat. Az író alkotta szó az erekciót a „felállással”, azaz szürrealisztikusan a „lábakkal” hozza összefüggésbe. Lásd MAKK Károly visszaemlékezéseit (*Kortársak Déry Tiborról*, Bp., 1994, 78), amelyek elmondják, hogy legutolsó, fergeteges szerelme alkalmával az író „valahányszor a tettek mezejére lépett, elénekelte a *Szózatot*” – ennek hallatán ui. illik „felállni”...

⁷⁶ Nyilván korábbi (vagy későbbi) eseményre vonatkozó bejegyzés. A La Ultima Hora szerint az agárversenyeket kéthetente rendezték, s decemberben 1-jén, 13-án és 29-én került rájuk a sor. A „Carnondromo” ma is a régi helyén működik a „nagykörúttól” északra fekvő San Sebastian negyedben.

⁷⁷ Casas y Fincas: házak és birtokok, feltehetően Herrer cégtáblájának felirata.

⁷⁸ Else: Else Dietz, lásd a 69. jegyzetet.

⁷⁹ Macarena: az óváros ismert bárja és étterme, amelyben varietéműsorokat is színre vittek. Az északnyugat felé tartó La Rambla „alléjában” állt. Ma a Venezia Bar működik a helyén.

⁸⁰ Egy Hollandiából származó spanyol tánc táncosai.

⁸¹ Varieté Lyrico/Teatro Lyrico: a Puig de Sant Pere szórakozó negyedben (Alhambra Alle 7.) működő színház. A La Ultima Hora a „Ballet Girls-Zaid” című műsorát hirdette szilveszterre.

Hunoldnál elzálogosítom fényképezőgépet. Néha Szántónál irodában dolgozom. Else-vel szakítok, levélben, könnyen megy. Else bajai Biblioteca Internacionalban, társa megszökik.

Január közepe után két hét rossz idő. Nyereség ló- és kutyaversenyen. Évi (Niedermayer) Bernardo⁸² barátja, néhány este Titos-ban táncolok. Két hétig nem dolgozom. Minden este Lena's Bar, Szántó hozzám ül, nőkről kesergés. Olykor vacsora a Fondában.⁸³ Bernardo féltékenysége. Kelemen Stefi⁸⁴ levele, pénz Valenciából nehezen jön,⁸⁵ sürgöny váltások. – Napozás a kis terraszon tetején. Fűszeresnél (Marguerita) számla. Kranz, hegedülő szomszéd. Egy vasárnap eső miatt nincs lóverseny (Cap Palma Deportiva).⁸⁶ Kétségbeesett biliárdozás Suschnyval. Január közepén a legnagyobb hidegben mandulavirágzás, Génova-i országúton séta délutánonként.⁸⁷ Ha a nap eltűnt a domb mögött s nem süt a szobámba – utána-megyek. A kedves, szemüveges gyorsmozgású háziasszonyom.

Hó vége felé Évi, Bernardo, Suschny és egy német lány, gulyásfőzés egy elhagyott villában. Évi dakszlija, Giu.

A részeg angolok, öreg nők Lena-ban különböző gigolóikkal. A kedves kopasz starter.⁸⁸ Estéknként sakk a Bornban Suschnyval és Szántóval. Janine Saldubéhere,⁸⁹ akit nőhiányba hajszolok, de nem jelentkezik. Lénában svéd nők, dán nők, angol Colonel,⁹⁰ meleg nők stb. Suschny detektív regényét olvassa fel nekem (Le sauveur de Madonne).⁹¹ Az örült spanyol lány, hello-val jön be bárókba, mindenkivel kezét fog. Minden asztalhoz leül, 10 centet koldul, uccán mindig eszik, remekül iszik, hajadonfőt jár.

febr. 20. Egy este erős gyomor- és hasfájdalmak (Barcelona klinika).⁹² Szántóval kirándulás. Első nap Estellencs,⁹³ délelőtt hűvös, esik, délután kisüt nap, előttünk 11 spanyol kiránduló. Hol beérjük, hol ők hagynak el. Estellencs édes kis ódon falu völgyben. Fonda Nueva,⁹⁴ este sakk kávéházban, lányok a nyilvános mosodában, faluvégén villanynál.⁹⁵

⁸² Bernardo: egyike Déry új ismerőseinek, személyéről sajnos semmi közelebbit nem sikerült kideríteni.

⁸³ Fonda: vendéglő, vendégfogadó, pontos elnevezése sem ebből a mondatból, sem a további szövegből nem derül ki.

⁸⁴ Kelemen István, a Nasic fakitermelő és feldolgozó tröszt spanyolországi vezetője, az író régi ismerőse.

⁸⁵ Az író havi apanázsát, amelyet a Szilasi házaspár jóvoltából élvezett, a Nasic spanyolországi fiókja utalta számára. Ám a ló- és agárversenyek miatt így is gyakran volt pénzzavarban – és ilyenkor a Nasicitól igyekezett előlegeket (vagy éppen nagyobb összegeket) kicsikarni. (Az ezzel kapcsolatos levelezést lásd a PIM Kézirattárában.)

⁸⁶ Cap Palma Deportiva: Palmái Sport Kupa, a lóversenyek elnevezése.

⁸⁷ A félreértések elkerülése végett: ez a Génova nem az olaszországi kikötővel azonos, hanem – nevében ékezzettel – Palma egyik délnyugati elővárosa.

⁸⁸ Starter: versenybíró (ang.).

⁸⁹ Janine Saldubéhere: kilétét nem sikerült tisztázni.

⁹⁰ Colonel: ezredes (ang.).

⁹¹ Le sauveur de Madonne: A madonna megmentője.

⁹² 1955-ben írt önéletrajzában (*Botladozás*, Bp., 1978, I, 24) az író gyomorsüllyedésről beszél.

⁹³ A sziget nyugati, sziklás partvonalán, Palmától 46 km-re fekvő falucska.

⁹⁴ Fonda Nueva: Új fogadó, a Sant Joan Baptista plébániatemplom közelében. Napjainkban a Cafe Colmado Estanco, illetve a Jaime's Bar működik a helyén.

⁹⁵ A hegyekből lefolyó forrásvizet egy 8-10 m hosszú betonteknőbe fogta fel a falu népe. Fedett helyiségével ma is érdekes látványosság.

febr. 21. Reggel gyalog Banyalbufar-ba,⁹⁶ Fonda Mar y Vent, márványlépcső, fürdő, két emelet lefelé.⁹⁷ Csodálatos terraszültetvények, víztárlókkal le a tengerig (paradicsom és bab). Délután termoforozás.⁹⁸

febr. 22. Szél. Gyalog Esporlesba,⁹⁹ ahol ép elérjük autóbust Palmába. Egész úton erős fájdalmak.

Minden este Bornban sakk, Suschnyval, Szántóval hármas verseny 1 pesetáért.

A Freund¹⁰⁰ két felesége: Lili és Jadja (utóbbi nyomán elhatároztam, hogy Ibizába¹⁰¹ költözöm). Jadja barátja szőke pilóta. Fia: Assar. – Az első számú Freundné Londonba megy, 100 pesetát kap kölcsön Lénától, hogy elutazhasson.

Herr,¹⁰² akit elhagy felesége, – Fernando Esteban Alvarez szeretője lesz (postatitkár). Ez tehát elválik, addigi szeretőjétől, első számú Freundétől.

febr. 28. Karnevál, séta a Bornon Herrnével és Elsével.

Március, április. Estéknént sakk a Bornban. Galgos.¹⁰³ Időnként semmi pénz, gyalog haza és városba Sta Catherina külvároson át. Hitelben eszem Lena's-nál, Carlos Nicolas.¹⁰⁴ Olykor séta Génovába¹⁰⁵ a Castillo Bellver¹⁰⁶ körüli erdőben. Már nyári hangulat, a Plaza Gomilán¹⁰⁷ már üdögélnék az emberek. Nagypénteken körmenet színes csuklyákkal, álarcban, hegyes sipkákkal, fáklyákkal (a Cofradia-k, a laikus rendek). Mulatók nevei: Titos, Los Pinos, Trocadero.

Májusban ugyanaz. Munka valamivel jobban, befejezem második kötetet. Másnap elutazom. (Előzőleg Ferinek írt levélre¹⁰⁸ Nina jegyet küld,¹⁰⁹ visszaküldöm. Teljes pénztelenség!) Utolsó nap Valenciából 500 peseta hajóra szállás előtt.¹¹⁰ Sonia-Mona,¹¹¹ autón haza, autón hajóra, hajón Kofler lány,¹¹² francia nő.

Június 2–5. Barcelonában: Szántó,¹¹³ Thein, Gergely,¹¹⁴ ortodox magyar-zsidó vendéglő. Konzul nem ad jegyet, olasz vasútjegy nem jön, Gergely (Chile, Peru) tanácsolja, hogy határon toloncoltassam ki magam. Olasz határon kedves öreg állomásfőnök, rideg rendőrfőnök, valami engedmény. Vonaton magyar szabó Afrikából, gyerekek. Ejjel egy órás séta Milánóban, állandó szorongás, hogy határ-

⁹⁶ Estellenctől északra, légvonalban 5 km-re fekvő, sziklákra épült halászfalu.

⁹⁷ Fonda Mar y Vent: Tenger és szél fogadó. Háromcsillagos szállodaként ma is működik, pontosan abban az alakjában, ahogyan Déry leírta.

⁹⁸ Az író és Szántó Eric feltételezhetően a magukkal hozott termoforon készítették „étrendjüket”.

⁹⁹ Banyalbufartól keletre, már a szárazföld belsejében és völgyben fekvő falucska.

¹⁰⁰ Déry új ismerőse, pontos kilétét nem sikerült meghatározni.

¹⁰¹ A legkisebb Baleari sziget, Mallorcától délnyugatra.

¹⁰² Herr: ingatlanügynök (lásd a 77. jegyzetet, keresztnévét nem tudtuk kideríteni).

¹⁰³ Galgos: agarak, ti. agárversenyek.

¹⁰⁴ Carlos Nicolas: feltehetően a Lena's Bar tulajdonosa.

¹⁰⁵ Lásd a 87. jegyzetet.

¹⁰⁶ A város fölé magasodó, a 13–14. században épült kör alakú királyi várkastély.

¹⁰⁷ Plaza Gomila: a Bellver alatt elterülő tér, belőle ágazott ki a Calle Bonanova, ahol az író bérlakása volt.

¹⁰⁸ Feri: Szilasi Ferenc, Szilasi Vilmos öccse, ügyvéd. Rendszerint ő közvetített az író különféle pénzügyeiben.

¹⁰⁹ Nina: Rosenberg Hermann-né, az író anyai nagynénje, Szilasiék mellett – igaz, szerényebb mértékben – ő is rendszeresen hozzájárult Déry apanázsához.

¹¹⁰ A spanyol Nasci fiók Valenciában működött.

¹¹¹ Feltételezésünk szerint két széplány neve, akiknek a társaságában az író könnyelműen eljátszotta (talán a Formentorban működő kaszinóban) utolsó pesetáit.

¹¹² Az alkalmi ismerős keresztnévét, kilétét nem ismerjük.

¹¹³ Nem tudtuk kideríteni, hogy azonos-e a Mallorcában megismert Szántó Erickel.

¹¹⁴ Thein, Gergely: Thein Alfréd, kritikus, a harmincas évek közepén a Nyugat rendszeresen közölte francia és japán tárgyú írásait; Gergely Imre, újságíró, a budapesti Népszava spanyolországi tudósítója.

tól-határig elég lesz-e a pénz. Este 10-kor Pest, felhívom Etit. Országház kávéház!¹¹⁵

Barcelona (pótlás) levél Lilitől pénzről.¹¹⁶ Szántó elhalasztja útját, hogy irodalmi ügynökséget velem megbeszélje. Esténként lógás vele, Theinnel, múlatókban Paralellon,¹¹⁷ összes bordélyokban.

1935. jún.–1936. aug. 20-ig Budapest, mamával Árpád u. Regény harmadik kötet. Novellák. Két vers (Búcsú és Külvárosi ének) 1935 őszén.¹¹⁸ Eti házassága,¹¹⁹ sok vita, veszekedés, féltékeny is vagyok, számtalanszor el akarok válni. Télen szoba Akadémia-u. Már nem is tudom felidézni, min vesztünk össze, pedig hetekig, egy ízben két hónapig nem érintkeztünk, elkerültem.

¹¹⁵ A Kossuth Lajos tér 13–15. szám alatt működött kávéház, ma a Postabank V. kerületi fiókja.

¹¹⁶ 1932 októberében meghalt Rosenberg Hermann, a Nasicí-féle vállalkozás elnök-vezérigazgatója, s távozásával akadózni kezdett a tröszt működése. Mindez Szilasiék anyagi helyzetére is hatással volt. Vállalták ugyan az író munkájának rendszeres anyagi támogatását – egy közepes fizetéssel is felérő, havi 120 pengős összegben –, de nem tudták kielégíteni Déry ismétlődő külön kéréseit. Az unokahúg levele, amelyet Berend László, a Nasicí pénztárosa útján juttatott el Palmára, a maga szokimondásában jól érzékelteti az élő és értő rokon kapcsolatokat – és az azokat terhelő konfliktust is nyíltan, bár tapintatosan feltárja. A fentiekre való tekintettel érdemes teljes terjedelmében idéznünk:

„Brissago, 1935. május 27.

Drága Tiborkám!

Ma kapok megint sürgönyt Berendtől, hogy pénzre van szükséged. A múltkori sürgöny miatt már nagy vitám volt Vilivel, az ő kimondott kívánsága, hogy 120 pengőt kapj havonta és nem többet. Nem is mondhattam el neki, hogy a télen küldtem már neked külön. Kérlek, ezentúl ne hozz Vilivel szemben ilyen kellemetlen helyzetbe. Ha most itthon volna, nem küldhetnék neked újra, és így is nagyon rossz érzés számomra, hogy úgyszólván a háta mögött kell tennem. Nincs is kedvem saját jóérzésem ellenére Vilivel temiatad mindig újra veszekedni. Sem vagyoni helyzetünk[nek], még kevésbé jövedelmünknek nem megfelelő, amit tőlünk az évek folyamán kaptál. Be kell rendezkedned úgy, hogy meg tudj élni abból, amit kapsz, és ha nem, akkor a te dolgod, hogy mit csinálsz. Most már hányadszor indulsz egy nagy útnak úgy, hogy előre tudod, kénytelen leszel még pénzt kapni. Mamától hallottam, hogy nem akarsz hazamenni, pedig betegen az egyetlen okos volna. Egészen tönkre fogod magad tenni, nem vagy már fiatal, és a te korodban a szervezet nem bírja már ezt az életmódot. Mindegyikünk élete tele van kompromisszumokkal, neked is le kell egyszer számolni a lehetőségekkel. Más ember is dolgozik Pesten, ezt már megírtam neked nem egyszer, és más ember is szeretne egész téltre délre menni. De a körülmények nem engedik, a tied sem.

Nagyon sajnálom, öregem, hogy éppen amikor beteg vagy és rossz közben ilyen levelet vagyok kénytelen neked írni. Szerettem volna veled személyesen erről a dologról beszélni, de most már nem várhattam be a következő találkozásunkat. A mostani 480 pengővel 6 hónappal vagy előlegben. Nincs módomban több pénzt küldeni. Kérlek, utazz haza most és próbálj otthon dolgozni, ha meggyógyultál. Ne gondold, hogy ezek csak üres szavak. Vilinek nagyon megcsökkent a jövedelme, és azonfelül az örökségből számomra alig marad, ha kötelezettségeinket leróttuk. Most a Nasicival is teljesen bizonytalanul állunk, nem tudjuk, mit hoz a jövő. Tényleg nem küldhetek neked most egy fél évig semmit. Vili megint Jugoszláviában van, képzelheted, milyen elkeseredetten, egy éve nem tudott dolgozni.

Miután címedet elvesztettem, Berend által küldöm a levelet.

Kérlek, menj haza, rossz érzés számomra, hogy ott betegen vagy, minden segítség nélkül.

Isten veled, ölel

Lilid”

¹¹⁷ Paralello: Barcelona szórakoztató negyede.

¹¹⁸ A *Búcsú* utóbb a Pesti Napló 1936. május 3-i számában, a *Külvárosi ének* pedig a Korunk 1937. márciusi számában kapott nyilvánosságot. Költészetének reprezentatív válogatásába, *A felhőállatok* című kötetbe az író utóbb csak a *Külvárosi éneket* vette be (Bp., 1970, 175–176). – A Nagy Etel iránti szerelmét lezáró *Búcsú* feltehetően Vas István érzékenységre való tekintettel maradt ki a kötetből. (A Pesti Naplóban való közlés ajánlása is már „I.-nek” szól – és nem E.-nek, ahogy várható volna.)

¹¹⁹ Nagy Etel és Vas István 1935. július 14-én kötötték házasságot. Egyik tanújuk – Déry Tibor volt.

Gondolat szerkesztése.¹²⁰ Tavasszal (Eti tudtával) Zsuzsa,¹²¹ „hogy kevésbé legyen kiszolgáltatva”. Vácra vonaton, Kuria Szálló, éjjel bál. Bevon családjába (két udvari szobában heten), bátyja stb.¹²² Juniusban vagy juliusban Mátraszöllös, paying guest,¹²³ öreg ezredesék kutyákkal stb. egyedül átköltözöm -ba,¹²⁴ Zsuzsa meglátogat, összekülönbözőnk, éjjel kocsin meglátogatom Mátraszöllösön.¹²⁵ Félek, hogy beleszeretek. Kövér barátnője (egyszer kirándulás Alsó-Hutára kocsin). Előbb utazom haza, Gödöllőn újra találkozunk, később egy éjjel Cinkotán. Válóperre hazautazik, Cluj,¹²⁶ onnét kezdve részben szándékos elhidegülés, majd véglegesnek látszó elválásfele egy nappal Joachimsthal¹²⁷ előtt. (Intermezzo, éjjel 2-kor részegen eljön lakásba, egy ugyancsak részeg este Naphegy-u. kocsmában stb.) Kis földszinti lakás Naphegy utcában anyjával.

Aug. 20. mamával Joahimovba. Egy hétig ápolom. Rendkívül fárasztó, hajnali fürdők, öltözés, automata játék.

Aug. vége felé: Brissago,¹²⁸ Stresában¹²⁹ hiába várok Szilasiékra. Vendégek: Marta, Scheppék, Halbanék.¹³⁰ Előbb külön lakom Marcacci-nál,¹³¹ zöld-rózsaszín szobában, majd leköltözöm. – Vili két hétig San Bernardinon.¹³²

Kirándulás: Ascona, Cafe Verbano, Monte Verita (szálló); Locarno;¹³³ egyszer Lilivel Lugano (Marta és Szami); én tovább Caslanoba, Klöpfer Mariánál.¹³⁴

¹²⁰ A Gondolat 1935 januárjában indult független baloldali szemléként. Szerkesztője az igényes és elméleti érdeklődésű Nemes (Nagel) Lajos volt, aki viszont a júniusi szám után a kiadás jogát átadta Vértés Györgynek, a KMP képviselőjének. Az 1936 januárjától 1937 novemberéig megjelenő és a korábbiaknál „politikussabb” szellemű folyóirat szerkesztésében az író csak az újrainduláskor vett részt.

¹²¹ Tavasszal, azaz: már 1936 tavaszán. Zsuzsa: Thury Zsuzsa (1901–1989), íróno.

¹²² Thury Zsuzsa bátyja: Thury Lajos (1896–1989), szintén író, újságíró.

¹²³ Paying guest: fizetővendég. A fennmaradt levelezés szerint az íróno júniusban vagy júliusban, hanem május folyamán lakott a mátraszöllösi Hajdú panzióban.

¹²⁴ A széptevő író Thury Zsuzsa után utazott és szintén a Hajdú panzióban szállt meg. Ám konfliktusai támadtak az ott időző dzsentroid társasággal, ezért utóbb a közeli Pásztóra költözött.

¹²⁵ A leírtak alkotójak a néhány hónappal később megjelent *Békés szőlőhegy 1938-ban* témáját, illetve élményanyagát. Eredetileg *Egy délután a szőlőhegyen* címmel jelent meg az Újság 1936. évi karácsonyi számában.

¹²⁶ Thury Zsuzsa egy belgyógyász felesége volt, s 1931-től a kolozsvári Ellenzék munkatársa. Válásukra 1936. június végén került sor.

¹²⁷ Joachimsthal/Jáchymov: a mai Csehország területén (Karlovy Vary közelében) fekvő gyógyfürdő. A Déry család tagjai a tízes évek óta keresték itt a felüdülést és gyógyulást.

¹²⁸ A Lago Maggiore északi, Svájcba átnyúló partján fekvő kisváros. Egy 1946-ból származó, s a svájci Vörös Kereszt által küldött levelezőlap tanúsága szerint Szilasiék villája a Tre Cypresi utcában volt. (Illyés Gyulának írt képeslapján Déry viszont „Villa Leoncavallo”-ként említi.)

¹²⁹ Stresa: a Lago Maggiore nyugati partjának központja, a milánói vasúti szárnyvonal végállomása. A jelek szerint az író ebből az irányból igyekezett Brissagót megközelíteni.

¹³⁰ Szilasiék vendégszerető villája – az írón kívül – számos németországi ismerősük számára biztosított nyaralási lehetőséget. A feljegyzésekben említett Scheppék és Halbanék mellett a hagyatékban lévő amatőr felvételek „Dragendorffék” és „Lütchen műtörténéz” nevét, illetve alakját is megörökítették. Dragendorff, Hans (1870–1941), régész professzor a freiburgi egyetemen; Halban, Hans (1877–1947), a zürichi egyetem vegyész professzora; Lütchen, helyesen: Lütngen, Eugen (1882–?), a művészettörténet professzora a bonni egyetemen; Schepp, Fritz (1864–?), berlini gyógypedagógus.

¹³¹ A nagy vendéglárára való tekintettel Szilasiék feltehetően egy közeli ismerősnél béreltek rokonuk számára szobát, amíg villájukban fel nem szabadult számára egy helyiség.

¹³² San Bernardino: a Svájc északi és déli részét összekötő, Olaszország felé tartó út legmagasabb hágója, illetve a tövében meghúzódó magaslati üdülő és erdőki termelő központ. Szilasi Vilmos valószínűleg üzleti vagy legalábbis szolgálati ügyekben járhatott itt.

¹³³ Ascona, Locarno: Brissagótól 10, illetve 15 km-re fekvő ismert üdülőhelyek a Lago Maggiore partján.

¹³⁴ Lugano: a róla elnevezett tó nemzetközileg is ismert központja. Caslano: a Luganói tó nyugati partján fekvő félsziget, illetve üdülőhely. – Klöpfer Mária kiletét nem sikerült azonosítani. Lehet, hogy ő lenne az ekkor írt „francia novella” (lásd a 145. jegyzetet) vörös hajú és Marie nevű főhősnék prototípusa?

Egy délután Halbanékkal Roncoban, egyszer Piodinában.¹³⁵ Két hétig gyomor.¹³⁶ Éjjel vámrörök csónakja, reflektor.¹³⁷ Este festa.¹³⁸ Ciao (köszöntés: csau).¹³⁹ Egy este Scheppeekkel: Grotto Chiudo.¹⁴⁰ Az öreg Halban.

Roncoban a paraszt, aki balkonról öntözi csővel kertjét. Ugyanott orvos, aki szerda délutánonként a főtéren áll s a betegekre vár.

Garnett regényfordításának afférja Franklinnal,¹⁴¹ sokat olvasok.

Mogli vesebajos.¹⁴² Maria férjhez akar menni.¹⁴³ Délelőttönként fürdés Terrenon.¹⁴⁴ Itt fejezem be francia novellát.¹⁴⁵

Pótlás Lugano: hiába várok Lirere vonatnál, majd egy későbbi állomásnál száll be.

Erhartékkal (énekes)¹⁴⁶ ping-pong és boccia,¹⁴⁷ egyszer velük Orta-tóhoz, ebéd verandán, kápolnák a Sacra Monte-n.¹⁴⁸

Egyszer Halbanékkal este Asconában, Czobel táncest.¹⁴⁹ Patkó alakú kifli: gamba di ragazza,¹⁵⁰ a kis kávéház: Chez Louis, sütemény: ossa da mordere.¹⁵¹

Szilasiék autót vesznek, San Bernandinora próbaút, ahol havazik. – Utolsó este torokfájás, október 3-án utazom.

¹³⁵ Ronco: Brissagótól mindössze néhány kilométernyire északra fekvő, teraszosan épült magaslati falvacska; Piodina: Brissago egyik kerülete.

¹³⁶ A Mallorcában szerzett gyomorsülyvedésről van szó.

¹³⁷ Brissago a svájci–olasz határ közelében fekszik. A vámrörök minden bizonnyal csempészek után kutattak.

¹³⁸ Festa: feltehetően egy az őszi betakarítással kapcsolatos házi ünnepség.

¹³⁹ Ciao: a ma már általános köszöntési forma valószínűleg új lehetett az író számára, aki az olasz nyelvvel negyed századdal korábban, az 1912/13-as tanév során ismerkedett meg a St. Gallen-i Schmidt nyelviskolában.

¹⁴⁰ Helyesen: Grotto Chiodi, hajdanvolt tóparti vendéglő Asconában. A Locarnót és Brissagót összekötő autópálya építésekor lebontották.

¹⁴¹ A kiadó megbízásából Déry David Garnett *A rókaasszony és Ember az állatkertben* című regényeit fordította, amelyek 1937 során még is jelentek. A napló valószínűleg a kiadó egy lektorával támadt nyelvhelyességi nézeteltérésről ír. Egy Illyés Gyulához címzett levél arról tanúskodik, hogy e vitában az író még barátjának is megküldte véleményezés végett az inkriminált szöveget. E levél keltezése: Budapest, 1936. július 26. Ennek alapján feltételezhető, hogy Déry utólag vetette papírra emlékeit, s tévesen csúsztak azok át szeptemberre. Bár az is lehetséges, hogy a szöveg stilizálásán még ekkor is dolgozott.

¹⁴² Mogli: egyike lehet az új ismerősöknek, de közelebbit nem sikerült megtudni róla.

¹⁴³ Maria: feltehetőleg azonos a 134. jegyzetben említett Klöpfer Máriával.

¹⁴⁴ Terreno: Brissago tóparti negyede, Déry amatőr felvételeken is megörökítette a társaság itteni strandolásait (PIM Képzőművészeti tár).

¹⁴⁵ Francia novella: a francia tengerparton játszódó, utóbb *Tengerparti gyár* címmel közzétett sztrájk-történet.

¹⁴⁶ Ehrhardt, Kurt (1900–?), színész, rendező, a hannoveri Städtischen Bühnen főintendása.

¹⁴⁷ Boccia: kugli, felfüggesztett tekegolyóval játszott változata ma is népszerű a strandokon.

¹⁴⁸ Orta: az észak-olasz tavak közül a legnyugatibb fekvésű. Keletről benyúló félszigetén található a névadó középkori városka. A föléje emelkedő hegyen húsz kápolna áll, Szent Ferenc terrakotta ábrázolásaival. A kirándulás minden bizonnyal mély benyomást tett az íróra, hiszen a hagyatékában több képeslap is emlékeztet e szeptember 22-i eseményre. Kettő közülük a Sacra Montéről nyíló kilátást rögzíti a közeli San Giulio-szigetre, kettő pedig az itt lévő San Giulio-bazilika 9. századi feketemárvány szöszékét ábrázolja.

¹⁴⁹ Czobel táncest: első hallásra a festő Czobel Béla (1883–1976) jut eszünkbe, akivel az író már a húszas évek elején megismerkedhetett Párizsban. A „táncest” kifejezés azonban félreérthetetlenül Lisa Czobel balett-táncosnőre, a festő lányára utal, akiről az író akár Nagy Eteltől is hallhatott. Lisa Czobel 1936-ban a firenzei Angiola Sartorio táncsportjának „sztárja” volt. Az év februárjában Szegeden is vendégzerepeltek.

¹⁵⁰ Gamba di ragazza: „leánykaláb”.

¹⁵¹ Ossa da mordere, helyesen: osseo da mordere – „csont harapnivaló”.

okt. 3/4. Vicenza, Albergo Canalietto (10 líra), festa di uva,¹⁵² feldíszített ökrös fogatok, az egyik felborul. Este a Café Nazionale, nem tudom mihez kezdjek. Délelőtt napsütés, gyönyörű! Palladio színháza,¹⁵³ délben Velence.

okt. 4/5. Élbüvölő. Albergo Rialto. Selymet keresek Etinek. Éjjel Lidon kaszinó, délelőtt Verrocchio.¹⁵⁴ Majdnem lekésem vonatot. Mindenféle pénz- és valutagondok. Pesten Eti vár. Esik és kezdődnek a gondok, a rosszkedv.

Címjegyzék

Barcelona

Brachfeld Olivér, Calle Paris 131, tel. 70-021
Emerico Gergely, Apart. 5031, Calle della Cortes 465, tel. 39-370
Rotthmaler, Museo de Ciencias Naturals
Dr. Rolf Singer, Calle della Cortes 769, Entrée 1. A.
Eric Szantó, Apart. 5271
Thein Alfréd, Apart. 5016

Bécs–Wien

Dr. Alkalay Edmund, II. Ruegg. 11/4. R 49-8-49
Angel, Pension Zipser, Langeg. 49. A 22-3-79
Barta Lajos, XIII. Wisgrillg. 10.
Béla A 39-6-50
Fritz Bild, pr. Leopold Bild, IX. Glaserg. 10. (1934)
XIX. Philipovichg. 1. 11. Stiege (1935)
Mila Czeszer, III. Veithg. 9. U 13-1-89
Dolly, Adamsg. 15. (Kronawetter) 26-1-02
Magda Fischer, X. Laaerstr. 172.
Frank, Himmelfart 9. R 29-6-90
Dr. Fuchs, Garnisonsg. 10. G 53-5-77
Kathe Förster, VIII. Laudong. 18.
Herz György, Spiltelaner Lande 3. Hotel Ederer
Hotel Graben, Heuwaldg.
Alice Jacob, III., Roemerstr. 61.
Paris, Hotel Royal Mai, avenue Hoche
Josef Kalmer, III. Alserstr. 45. A 25-9-82
Koch a. Co, Vroentinerstr. 26. 47-5-55
Georg Kuepber, dr. I. Gonzagag. 9.
Mario Kupfer, XX. Wolfsaug. 6.
Marta, Rot. 14. R 28-7-74
Aufi Meisl, Währingerstr. 117. A 27-3-85
Mizzi, I. Rathausg. 11. (Frischauf)
Josa Morgan, B 45-9-65
Neue Deutsche Blätter, O. M. Graf, Siebensteing. 14/y

¹⁵² Festa di uva: a szőlő ünnepe, felvonulással tarkított szüreti vigasság.

¹⁵³ Az író alaposan tájékozódhatott az „olasz Weimarként” emlegetett kisvárosban. A hagyatékban két-két levelezőlap őrzi az Andrea Palladio tervezte „basilika” épületét és az ugyancsak az ő nevéhez fűződő Teatro Olimpico színpadképét és nézőterét, továbbá a kevésbé ismert San Michele hidat.

¹⁵⁴ Lido: a várostól délre, kelet-nyugat irányban húzódó keskeny sziget, a város strand- és szórakozó negyede. A szerencse megkísértését követően Déry, úgy látszik, Andrea Verrocchio remekművénél, Colleoni lovasszobránál – a Campo San Giovannin – keresett „vigasztalást”.

Malka Padva, XX. Klosterneuburgerstr. 61. (Poste rest. Postamt 37.)
Pisk, XII. Wasnerg. 31. A 42-8-58
Saját, Gonzagag. 3. U 27-6-68 (Budapest 189-18)
Schmer, Hochschulstr. 36. B 15-7-58
Settlement, XI. Lienfelderg. 61. a. A 29-2-19
Stricker Mause, Sternwartestr. 146. A 11-4-33
Szabó Nusi, per. Q. Atel. Singer, VI. Sehadekg. 18.
Trostler, III. Arenbergring 12. 50-6-93
Vajda Imre, XIX. Daringerstr. 33.
XIII. Veitg. 4.

Budapest

Babits Mihály, 607-07
Begyács László, Erzsébet krt. 40. I. 5.
Berényi Vera, Váci út 4. II. 8.
Bernáth Aurél, Vérmező u. 6. 531-55 (1934)
Klotild u. 10/a. 149-85 (1935)
Better, 164-44
Braun Róbert, X. Szabóky u. 35.
Chalupka István, Csepel, Szebeni u. 9.
Darvas József, Akácfa u. 32.
Dénes Béla, Balaton u. 2. 103-80
Devecseri Gábor, Széher út 10. Szalai villa, 259-10 (1934)
Galgóczi út 35. 156-483 (1937)
Enyedi György, Fillér u. 24. (?) (Georg)
Faust Imre, Sándor u. 36. I. 7.
Forgács Antal, Hollán u. 24. IV. 8.
François Gachot, Andrássy u. 62. III/7.
Gépírónő, Teréz krt. 49. Telefon: 193-49
Gyarmaty Ferenc, Hunyady u. 10.
Gyömrői (Rényi) Edit, 549-01
Győző Ferenc (Vali), Nagymező u. 20. Arizóna-ház
G. Herzfeld, Vilmos császár u. 42. V. 41.
Hont Ferenc, Vilma királynő u. 3. 337-45
József Attila, Korong u. 6.
Justus Pál, Bakty csónakház, 625-98
Kállai Ernő, III. Kiscelli u. 76. 628-44
Kankovszky Ervin, I. Szív u. 39/a. I. 7.
Koch Rózsi, 833-23
Kömlös Aladár, Szt. Domonkos u. 8.
Körmendi Zoltán, Mária u. 34.
Lázár Vilmos, Kertész u. 50. I. 5.
Lorsy Ernő, Attila u. 89. 542-59 (1934)
Attila u. 95. 605-45 (1936)
Löbl Nyomda, 218-44
Marconnay Tibor, III. Bécsi u. 8.
Nádasy Endre, Lipót krt. 5., 202-38, d.e. 1/2 2-ig 423-94
Németh László, Törökvérszi út 41.
Pataki Dezső, Rózsa u. 40/a. III. 4.
Pintér Zsuzsa, II. Nyúl u. 6.

Radó István (Nyomdai Műintézet), Hajós u. 25. 225-30

Remenyik Zsigmond, Fóti út 4/b. V. 4.

Ringler Anny, Székely Bertalan u. 9. fszt. 9., 316-28

Thury Zsuzsa, Petőfi Sándor u. 5., 881-85

Tolnai Gábor, Országos Széchényi Könyvtár

Ujvári, Szinnyi-Merse u. 25.

Vas István, V. Sas u. 24. III. 5.

Vértess György, Vilma királynő u. 39., 330-24

Weiner Leó, Teréz krt. 30.

Zelk Zoltán, VII. Semsey Andor u. 4/b. III. 7.

Madrid

Senor Jefe, Sección de Informacion y Prensa, Ministerio de Estudio

Követség, Paseo della Castellana 49.

André Révész, Purdinas 60.

Palma de Mallorca

Castano, Casa del Libro, Plaza Constitucium 11 (don Andreas Gáspár)

Ehrlich László dr., Plaza Gomila 5. (Oasis)

Juan Esteros, Calle Bonanova 84. (a háziúr)

Carlos Gellrich, Lena's Bar

Georg Hunold, Calle Obispo Maura 113.

Jarne Gustava Kohn, Plaza Conguista (Gáspár, inform.)

E. Kovács, The Terreno Private Hotel, Calle Avril

Margarita Moragues, Calle Bonanova 51. (fűszeres)

Hans Suschny, Plaza Cort 9. Tel. 1310

Szántó (Eric), Plaza Gomila 5. (Oasis) Tel. 17-55

Lorenzo Villalonga, Calle Huertos 8. B. O.

Paris

Gerda Bach, 40, rue de Lille

C. Benedek, 113, rue Saint-Dominique, 7^e

Renée Combe, 88, rue Rochechouart, 9^e

Leon Frot, 95, rue des Boubets, 11^e

Köstler Artur, 7, rue Antoine Chantin, 14^e

E. Laudon, 17 rue Laguriston, 16^e

A. Löffler, 3, rue David d'Angers, 19^e

Ilma Lukács, 67, rue Dufot

Mizzi, 31, rue Marbeuf, 8^e

Lisette Seybert, 185, Bld. Brune

Pozsony-Bratislava

dr. Vilma Poller (Pál Ferenc felesége), Štur-u. 5. Koburg-Werke

Prága

Pál Ferenc, II. Panská 12. II., Redakt. Prágai M. Hírlap

Eugen Prager Verlag, II. Lützovo 37.

Szeged

Buday György, Zerge u. 19. III.

Valencia

Etienne de Kelemen (Nasic S. A.), Av. Nicolas Salmeron 2.

Zágráb

Kázmér Ernő, Poštanski Pretinač 5. (Postafiók)

Nasical, Poštanski Pretinač 22.